

บทที่ ๔

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้เปรียบเทียบพฤติกรรม การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาที่เข้าศึกษาในคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา ๒๕๑๙ และ ๒๕๒๐ ในรูปแบบ การประท้วง การมีบทบาทในชุมชน การรณรงค์หาเสียงและทำงานให้พรรค การสื่อข่าวทางการเมือง และการลงคะแนนเสียงซึ่งมีระดับมาก - น้อยของการกระทำ ๔ ระดับ คือ ทุกครั้ง บ่อยครั้ง บางครั้ง และไม่เคยทำ เพื่อที่จะทราบความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ชายและหญิง นักศึกษาที่อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี ๒๐ - ๒๔ ปี ๒๕ - ๒๙ ปี และ ๓๐ ปีขึ้นไป นักศึกษาที่สมัครเข้าศึกษาในปีการศึกษา ๒๕๑๙ และปีการศึกษา ๒๕๒๐ นักศึกษาที่วุฒิการศึกษาเดิม ม.ศ. ๕ และสายอาชีพ นักศึกษาที่บิดาประกอบอาชีพรับราชการและอาชีพอื่น ๆ นักศึกษาที่มีรายได้ค่าใช้จ่ายสูงและค่าใช้จ่ายต่ำ นักศึกษาที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด นักศึกษาที่มีคะแนนความรู้ทางการเมืองสูงและคะแนนความรู้ทางการเมืองต่ำ ตลอดจนนักศึกษามีความสำนึกทางการเมืองระดับสูงและระดับต่ำว่าแตกต่างกันหรือไม่ มากน้อยเพียงใดและมีระดับความเข้มข้นของความสัมพันธ์นั้นมากเท่าไร โดยศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติและตัวแปรสถานะทางสังคมกับพฤติกรรม การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการอบรม เรียนรู้และมีประสบการณ์ภายในมหาวิทยาลัยมาพอสมควร อันจะเป็นผลสะท้อนใหม่มหาวิทยาลัยและรัฐบาลได้ตระหนักถึงการที่จะพัฒนาประชาธิปไตยต่อไป ทั้งนี้เพราะนักศึกษา มหาวิทยาลัย เป็นกลุ่มบุคคลที่สำคัญกลุ่มหนึ่งต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศ เป็นอย่างมากในฐานะที่จะต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทการบริหารประเทศต่อไป และเพื่อที่จะปลูกฝังและส่งเสริมทัศนคติที่ดีและถูกต้องในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยต่อไป

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างประชากรจากนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ที่เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา ๒๕๑๙ และ ๒๕๒๐ จำนวน ๗๐๑ คน เป็นนักศึกษาชาย ๔๑๘ คน นักศึกษาหญิง ๒๘๓ คน ซึ่งเข้าศึกษาในปีการศึกษา ๒๕๑๙ จำนวน ๓๘๕ คนและปีการศึกษา ๒๕๒๐ จำนวน ๓๑๖ คน ส่วนเครื่องมือที่ใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์คือแบบสอบถามพฤติกรรม

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่ได้สร้างขึ้นโดยอาศัยแนวคำถามจาก Political Participation: How and Why Do People Get Involved in Politics? ของ Lester W. Milbrath และได้ทดสอบก่อนสุ่มตัวอย่างประชากร

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง ๗๐๑ คนโดยใช้ Chi Square Test เปรียบเทียบความถี่เป็นร้อยละ เพื่อแสดงความแตกต่างให้เห็นเด่นชัดและสรุปความเข้มข้นของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยใช้ Cramer's V จึงขอสรุปผลการวิจัยพฤติกรรมทางการเมืองเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ดังนี้ คือ

๑. นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ชายและหญิงเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ในการประท้วง การรณรงค์หาเสียงและทำงานให้พรรค การลงคะแนนเสียง การมีบทบาทในชุมชน และการสื่อข่าวทางการเมืองต่างกัน โดยนักศึกษาชายเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าหญิงและมีความเข้มข้นของความสัมพันธ์อยู่ในระดับค่อนข้างปานกลางยกเว้นการมีบทบาทในชุมชนและการสื่อข่าวทางการเมืองอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ เมื่อพิจารณาภิจักรม ๑๘ อย่างจะพบว่า ไม่มีความแตกต่างในการตั้งกลุ่มทำงานในท้องถิ่น เพื่อช่วยเหลือชุมชนและการบริจาคเงินให้พรรคการเมืองหรือผู้มีสมัครรับเลือกตั้งเท่านั้น จึงอาจสรุปได้ว่า นักศึกษาชายส่วนใหญ่จะเข้าร่วมทางการเมืองต่างจากนักศึกษาหญิงโดยเข้าร่วมมากกว่านักศึกษาหญิงในทุกรูปแบบกิจกรรม

๒. นักศึกษาที่มีอายุต่างกันจะเข้าร่วมทางการเมืองต่างกันในการประท้วงและการลงคะแนนเสียง ส่วนกิจกรรมการมีบทบาทในชุมชน การรณรงค์หาเสียงและทำงานให้พรรค และการสื่อข่าวทางการเมืองไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาความเข้มข้นของความสัมพันธ์พบว่า มีระดับความเข้มข้นสูงในการลงคะแนนเสียงและระดับค่อนข้างต่ำในกิจกรรมการประท้วง จึงพอสรุปได้ว่า นักศึกษาที่มีอายุมากจะเข้าร่วมทางการเมืองมากกว่านักศึกษาที่มีอายุน้อย เฉพาะในกิจกรรมการลงคะแนนเสียงและการประท้วงเท่านั้น

๓. นักศึกษาชายหญิงที่สมัครเข้าศึกษาปีการศึกษา ๒๕๑๔ และปีการศึกษา ๒๕๒๐ เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน ในการประท้วงและการลงคะแนนเสียงโดยนักศึกษาที่เข้าศึกษาปีการศึกษา ๒๕๑๔ ส่วนใหญ่จะเข้าร่วมทางการเมืองมากกว่านักศึกษาที่เข้าศึกษาปีการศึกษา ๒๕๒๐ มีระดับความ

ความเข้มข้นของความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลางในการลงคะแนนเสียงและระดับค่อนข้างต่ำในการประท้วง ส่วนการมีบทบาทในชุมชน การรณรงค์หาเสียงและทำงานให้พรรค และการสื่อข่าวทางการเมืองไม่มีความแตกต่างกัน

๔. นักศึกษาที่วุฒิการศึกษาเดิม ม.ศ. ๕ และสายอาชีพเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองต่างกัน ในกิจกรรมการประท้วง การมีบทบาทในชุมชน การรณรงค์หาเสียงและทำงานให้พรรค การสื่อข่าวทางการเมือง ยกเว้นการลงคะแนนเสียง โดยนักศึกษาสายสามัญเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยกว่าสายอาชีพและมีระดับความเข้มข้นของความสัมพันธ์อยู่ในระดับค่อนข้างปานกลาง

๕. นักศึกษาที่บิดามีอาชีพรับราชการกับมีอาชีพอื่น ๆ เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองต่างกัน ในการประท้วง การมีบทบาทในชุมชนโดยนักศึกษาที่บิดามีอาชีพรับราชการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยกว่าและมีระดับความเข้มข้นของความสัมพันธค่อนข้างต่ำ ส่วนการรณรงค์หาเสียงและทำงานให้พรรค การสื่อข่าวทางการเมืองและการลงคะแนนเสียงไม่มีความแตกต่างกัน

๖. นักศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายต่อเดือนระดับสูงและระดับต่ำมีความแตกต่างกัน ในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ในประเภทการประท้วง การรณรงค์หาเสียงและทำงานให้พรรคและการสื่อข่าวทางการเมือง โดยนักศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายสูงจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่านักศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายระดับต่ำ มีความเข้มข้นของความสัมพันธอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ส่วนการมีบทบาทในชุมชนและการลงคะแนนเสียงไม่มีความแตกต่าง

๗. นักศึกษาที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครกับต่างจังหวัด เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกันทั้ง ๕ ประเภท คือ การประท้วง การมีบทบาทในชุมชน การรณรงค์หาเสียงและทำงานให้พรรค การสื่อข่าวทางการเมืองและการลงคะแนนเสียง แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียด ๑๘ กิจกรรม จะเห็นได้ว่า มีเพียง ๓ กิจกรรมที่มีความแตกต่างคือการเก็บขบวน การติดต่อเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น และการฟังคำปราศรัย แต่อย่างไรก็ตามระดับความเข้มข้นของความสัมพันธต่ำมากจนไม่มีความแตกต่าง

๘. นักศึกษาที่มีความรู้ทางการเมืองระดับสูงและระดับต่ำจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน ในรูปแบบการมีบทบาทในชุมชน การรณรงค์หาเสียงและทำงานให้พรรค การสื่อข่าวทางการเมืองและการลงคะแนนเสียง โดยนักศึกษาที่มีความรู้ทางการเมืองระดับสูงมีแนวโน้มเข้าร่วมทางการเมืองมากกว่านักศึกษาที่มีความรู้ทางการเมืองระดับต่ำ และมีความเข้มข้นของความสัมพันธในระดับค่อนข้างต่ำ ส่วนการประท้วงไม่ปรากฏว่ามีความแตกต่างกัน

๔. นักศึกษาที่มีความสำนึกทางการเมืองระดับสูงและระดับต่ำมีความแตกต่างกันในการ เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในประเภทการประท้วง การรณรงค์หาเสียงและทำงานให้พรรค และการลงคะแนนเสียงโดยนักศึกษาที่มีระดับความสำนึกทางการเมืองสูงจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่านักศึกษาที่มีระดับความสำนึกทางการเมืองต่ำและมีความเข้มข้นของความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ ส่วนประเภทการมีบทบาทในชุมชนและการสื่อข่าวทางการเมืองไม่มีความแตกต่างกัน

อภิปรายผล

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ข้อมูลส่วนใหญ่สนับสนุนสมมุติฐานที่ตั้งไว้ยกเว้น ตัวแปรที่อยู่ในอาศัยเท่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ส่วนใหญ่มีความสำนึกทางการเมืองค่อนข้างสูง และเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากพอสมควร เพราะนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ส่วนใหญ่ใกล้ชิดและศึกษาเกี่ยวกับการเมือง ผู้วิจัยขออภิปรายผลดังนี้ คือ

๑. เพศกับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

จากผลการศึกษาพฤติกรรมการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ชายและหญิงดังกล่าว ปรากฏว่า นักศึกษาชายและนักศึกษหญิงมีความแตกต่างในกิจกรรมทั้ง ๕ ประเภท แสดงให้เห็นว่า เพศซึ่งเป็นตัวประกอบของสภาพแวดล้อมยังเป็น "ตัวหลัก" สำหรับตัวแปรพฤติกรรมการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ว่ามีสหสัมพันธ์กับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยส่วนใหญ่เน้นการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้ชายโดยผู้หญิงไม่ค่อยได้รับการส่งเสริมให้ศึกษาในชั้นสูง ชายจึงมีโอกาสเข้าร่วมทางการเมืองมากกว่าหญิง ถึงแม้ว่าสังคมไทยในปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากจนทำให้ช่องว่างความแตกต่างระหว่างเพศลดลงก็ตาม แต่ผลกระทบจากประเพณียังคงสูงแม้ว่าผู้หญิงจะได้รับการศึกษาสูงขึ้น ดังจะเห็นได้จากการวิจัยครั้งนี้ยังยืนยันข้อเสนอของผลงานวิจัยของนักรัฐศาสตร์หลายท่านที่ว่า เพศชายมีแนวโน้มที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าหญิง เช่น Almond & Verba (1963) Lazarsfeld & McPhee (1954) Campbell & Cooper (1956) Tingsten (1937) Nie, Verba & Kim (1974) และ Buffalo Survey (1968) เป็นต้น^๑

^๑ Milbrath, Political Participation, pp. 116-117.

ความแตกต่างนี้จะกว้างในกลุ่มบุคคลที่มีฐานะ เศรษฐกิจสังคมต่ำและจะแคบ เข้าในกลุ่มบุคคลที่มีฐานะ เศรษฐกิจสังคมสูงและสิ่งที่ทำให้อัตราการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของชายต่างจากหญิงก็คือความ สำคัญในประสิทธิภาพทางการเมืองของผู้ชาย

จากผลงานวิจัยในสังคมตะวันตก^๑ ซึ่งนำมาทดสอบในสังคมตะวันออกครั้งนี้ เป็น เครื่อง แสดงให้เห็นว่า เพศเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทำให้เกิดความแตกต่างในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ว่าจะ เป็นสังคมในตะวันตกหรือในตะวันออก อย่างไรก็ตามความแตกต่างระหว่างเพศอาจจะค่อย ๆ ลดลงจนแทบไม่มีความแตกต่าง เลยถ้าหากว่าผู้หญิงจะพยายามศึกษาให้สูงขึ้นโดยเฉพาะผู้หญิงในชนบท และมีการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสิทธิสตรีให้มากขึ้นในอนาคต

๒. อายุกับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

ผลจากการศึกษาพบว่า อายุมีความแตกต่างในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ๒ รูปแบบ คือ การประท้วงและการลงคะแนนเสียงเท่านั้น ส่วนการมีบทบาทในชุมชน การรณรงค์หาเสียงและ ทำงานให้พรรค การสื่อข่าวทางการเมือง ไม่มีความแตกต่าง แม้ว่า การวิจัยส่วนใหญ่จะพบว่าอายุ เป็นตัวประกอบตัวหนึ่งของสภาพแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการเข้า มีส่วนร่วมทางการเมืองจะเพิ่มตามอายุจนกระทั่งถึงวัยกลางคนจึงลดลงตามลำดับดังการวิจัยในหลาย ๆ ประเทศ เช่น Tingsten (1937) Lipset (1960) Verba & Nie (1972) เป็นต้น^๒ โดยเฉพาะ ในสหรัฐอเมริกา ความแตกต่างของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนี้สามารถแสดงให้เห็นตามวัฏจักร ชีวิตตั้งที่ไค้กล่าวไว้ แต่จากการศึกษาครั้งนี้กลับไม่ค่อยบ่งชี้ว่ามีความแตกต่าง ทั้งนี้อาจเป็น เพราะ นักศึกษามีความสนใจและเกี่ยวข้องกับ การเมืองและถึงแม้ว่าการเป็นสมาชิกองค์การทางการเมืองหรือ กลุ่มผลประโยชน์จะน้อยก็ตามก็อาจเป็น เพราะ เหตุการณ์ทางการเมืองและผู้บริหารทำให้นักศึกษาเสื่อม ความนิยมลงหลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ แม้ว่าปัจจุบันจะมีสโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยและการจัดตั้ง

^๑ สังคมตะวันตก หมายถึง ประเทศที่พัฒนาทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่ทำให้ เกิดสังคมอุตสาหกรรม เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน กลุ่มประเทศ สแกนดิเนเวีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ เป็นต้น

^๒ Milbrath, Political Participation, pp. 114-116.

สภานักศึกษาก็ตามแต่การดำเนินงานอยู่ในระยะเริ่มต้น เพราะขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ผู้วิจัย เชื่อว่าน่าจะมีสาเหตุมาจากทางด้านพรรคการเมืองที่ไม่ค่อยจะมีโอกาสป้อนข่าวสารแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะในหมู่นิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาอื่น ๆ นอกจากนี้ การที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง เปิดรับนักศึกษาไม่จำกัดอายุก็ เท่ากับ เป็นการลดช่องว่างระหว่างวัยและมีโอกาสได้รับการอบรมการเรียนรู้ เท่า เทียมกันอันอาจจะเป็นผลทำให้ไม่มีความแตกต่างด้านอายุในกิจกรรมบางอย่างได้

๓. ปีที่สมัคร เข้าศึกษากับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

จากผลการศึกษานักศึกษาที่สมัคร เข้าศึกษาปีการศึกษา ๒๕๑๔ และ ๒๕๒๐ มีความแตกต่างในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในการประท้วงและการลงคะแนนเสียง ส่วนการมีบทบาทในชุมชน การณรงค์หาเสียงและทำงานให้พรรคและการสื่อข่าวทางการเมือง ไม่มีความแตกต่าง ทั้ง ๆ ที่ การศึกษาเป็นตัวแปรสถานะ เศรษฐกิจสังคมที่มีอำนาจมากที่สุดในการกระตุ้นให้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองดังการวิจัยของ Almond & Verba (1963) Milbrath (1971) Olsen (1973) และ Rosenau (1974) เป็นต้น^๑ การศึกษาไม่มีผลในทุกสถานะและอาชีพไม่ว่าจะในวัฒนธรรมใดหรือประเทศใดก็ตามทั้งที่พัฒนาและกำลังพัฒนาแต่ผลกระทบของการศึกษามีมากในกิจกรรมรณรงค์หาเสียง การมีบทบาทในชุมชนและการสื่อข่าวทางการเมือง ดังนั้น จากการวิจัยครั้งนี้ อาจจะเป็น เพราะระบบ การศึกษาแบบหน่วยกิต เปิดโอกาสให้นักศึกษาที่ เข้าศึกษาที่หลังมีโอกาสที่จะได้รับการอบรม เรียนรู้ เท่า เทียมกันและ เนื่องจากไม่ได้บังคับ เวลา เรียนดัง เช่นมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ทำให้นักศึกษาซึ่งถึงแม้ว่าจะ เข้าศึกษาที่หลังก็มีโอกาสได้รับประสบการณ์จากกระบวนการเรียนรู้อื่น ๆ จากสภาพแวดล้อมภายใน มหาวิทยาลัยด้วยการศึกษามีได้ เป็นดัชนีการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีอำนาจเท่าที่ควรและ อาจกล่าวได้ว่าการศึกษานอกห้อง เรียนของนักศึกษาก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักศึกษามีใช้น้อย

๔. วุฒิเดิมก่อนสมัคร เข้าศึกษากับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

ผลการศึกษาวุฒิเดิมก่อนสมัคร เข้าศึกษา พบว่า วุฒิ ม.ศ. ๕ เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

^๑ Ibid., pp. 96-102.

น้อยกว่าวุฒิสายอาชีพในการประท้วง การมีบทบาทในชุมชน การรณรงค์หาเสียงและทำงานให้พรรค การสื่อข่าวทางการเมือง ยกเว้นการลงคะแนนเสียง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะปรัชญาการศึกษาของการศึกษาในแต่ละสายต่างกัน เช่นผู้ที่จบ ม.ศ. ๕ ไม่มีเวลาที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เนื่องจากมีภาระที่จะต้องแข่งขันในการสอบ เข้ามหาวิทยาลัยในขณะที่สายอาชีพมีเวลาว่างจากการศึกษามากและไม่ต้องเสี่ยงในการสอบ ดังนั้นเมื่อนักศึกษาเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยนักศึกษาผู้ที่จบม.ศ. ๕ ส่วนใหญ่จึงมุ่งสนใจการเรียนเพื่อที่จะได้รับปริญญาเพื่อไปประกอบอาชีพ ในขณะที่นักศึกษาที่มีวุฒิการศึกษาสายอาชีพไม่ได้มุ่งเรียนอย่างเดียวหากแต่สนใจที่จะหาประสบการณ์ภายในมหาวิทยาลัยทั้งนี้เพราะตนเองสามารถประกอบอาชีพได้ ดังนั้นจึงมีความแตกต่างในการเข้ามีส่วนร่วมระหว่างนักศึกษาที่จบม.ศ. ๕ และสายอาชีพดังที่กล่าวมาแล้ว

๕. อาชีพบิดากับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

จากการศึกษาหลายครั้งพบว่าบุคคลที่มีสถานะทางอาชีพสูงมักมีแนวโน้มที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่มีสถานะอาชีพต่ำ เช่น Campbell & Kahn (1952) Dahl (1961) Barber (1969) และ Olsen (1973) เป็นต้น^๑ และอาชีพจะมีผลกระทบต่อกิจกรรมที่ต้องการความมีชื่อเสียงหรือฐานะทางการเงินดี และอาชีพบิดาน่าจะมีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาเพราะถือว่าครอบครัวเป็นองค์กรสำคัญในการถ่ายทอดหรือหล่อหลอมความเชื่อ ค่านิยม และ บุคลิกภาพให้เกิดขึ้นแก่เด็กและจากการศึกษาครั้งนี้ได้ยืนยันว่าอาชีพบิดาทำให้มีความแตกต่างในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองประเภทการประท้วง การมีบทบาทในชุมชน และมีความเข้มข้นของความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ ส่วนการรณรงค์หาเสียงและทำงานให้พรรค การสื่อข่าวทางการเมืองและการลงคะแนนเสียงไม่มีความแตกต่าง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าอิทธิพลของสถาบันการศึกษาซึ่งเป็นองค์กรที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ทำให้อิทธิพลของครอบครัวไม่ค่อยมีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ยกเว้นการประท้วงและการมีบทบาทในชุมชนซึ่งอาจได้รับประสบการณ์มาก่อน

^๑Ibid., pp. 102-106.

๖. ที่อยู่อาศัยและการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

การวิจัยในสังคมตะวันตกพบว่าชาวอเมริกันทางการเมืองน้อยกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเมือง เช่น Berelson, Lazarsfeld & McPhee (1954) Campbell (1960) และ Tingsten (1937)^๑ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าในสังคมตะวันตกคนที่อยู่ในเมืองส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ทำงานในสำนักงาน โรงงาน หรือบริษัท ซึ่งชีวิตประจำวันของเขาต้องผูกพันอยู่กับการทำงานที่ต้องอาศัยกฎหรือระเบียบของสำนักงานหรือโรงงาน จึงมีส่วนทำให้เกิดความกระตือรือร้นและตรงต่อเวลามากกว่าคนที่อยู่ในชนบท ซึ่งส่วนใหญ่มักมีอาชีพในทาง เกษตรกรรมที่ไม่ต้องอาศัยกฎหรือระเบียบในการทำงานมากเท่าไรนัก เนื่องจากสภาพการทำงานมักจะขึ้นอยู่กับภูมิประเทศและลมฟ้าอากาศ สิ่งเหล่านี้มีส่วนสำคัญต่อความกระตือรือร้นตามที่ Fred W. Riggs ได้ค้นพบความแตกต่างในพฤติกรรมของคนที่อยู่ในสังคมเกษตรกรรม (Agraria) และคนที่อยู่ในสังคมอุตสาหกรรม (Industria)^๒

แต่จากผลการศึกษานี้ก็กลับปรากฏว่าที่อยู่อาศัยกับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างนักศึกษาที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครกับต่างจังหวัด ในกิจกรรม ทั้ง ๕ ประเภท คือ การประท้วง การมีบทบาทในชุมชน การรณรงค์หาเสียงและทำงานให้พรรค การชื้อข่าวทางการเมือง และการลงคะแนนเสียง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักศึกษาที่เป็นตัวอย่าง ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ แม้จะอยู่ต่างจังหวัดแต่ก็เป็นจังหวัดที่ใกล้เคียงกับกรุงเทพมหานคร เช่น ชลบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร นครปฐม นนทบุรีและมีนบุรี เป็นต้น มีการคมนาคมสะดวกและสามารถที่จะมาเรียนที่มหาวิทยาลัยได้ จึงมีโอกาที่จะได้รับสิ่งเร้าจากสภาพแวดล้อมและกระบวนการเรียนรู้เท่า ๆ กันทำให้ไม่มีความแตกต่างระหว่างตัวแปรที่อยู่อาศัยในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

^๑Ibid., pp. 106-110.

^๒Fred W. Riggs, "Agraria and Industria-Toward a Typology of Comparative Administration," in Toward the Comparative Study Public Administration, ed. William J Sittin. (Bloomington, Indiana: Indiana University Press, 1957), pp.23-110.

๗. ค่าใช้จ่ายต่อเดือนกับการ เข้ามมีส่วนร่วมทางการเมือง

จากการวิจัยอื่น ๆ พบว่า รายได้ เป็นตัวแปรสถานะทาง เศรษฐกิจสังคมที่มีสหสัมพันธ์ สูงกับการ เข้ามมีส่วนร่วมทางการเมือง Campbell et al. (1960) Dahl (1961) Lipset (1960) และ Olsen (1973) เป็นต้น^๑ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะรายได้ เกี่ยวข้องกับตัวแปรสถานะทาง เศรษฐกิจสังคมอื่น ๆ โดยเฉพาะระดับการศึกษา และในการวิจัยครั้งนี้ก็ยืนยันว่ามีความแตกต่าง ระหว่างผู้ที่มีรายได้ค่าใช้จ่ายสูงและค่าใช้จ่ายต่ำในการ เข้ามมีส่วนร่วมในกิจกรรมการประท้วง การ รณรงค์หาเสียงและทำงานให้พรรคและการสื่อข่าวทางการเมืองยกเว้น การมีบทบาทในชุมชนและ การลงคะแนน เสียงที่ไม่มีความแตกต่างซึ่งอาจ เป็น เพราะนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ส่วนใหญ่มีความสำนึก ในสิทธิหน้าที่พลเมืองและอุทิศตน เพื่อสังคมไม่ว่าจะ เป็นนักศึกษาที่มีรายได้ค่าใช้จ่ายสูงหรือต่ำ

๘. ความรู้ทางการเมืองกับการ เข้ามมีส่วนร่วมทางการเมือง

นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ส่วนใหญ่มีความรู้ทางการเมืองค่อนข้างสูง (๖๔.๓ %) และจาก ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่ามีความแตกต่างระหว่างนักศึกษาที่มีความรู้ทางการเมืองสูงและนักศึกษาที่มี ความรู้ทางการเมืองต่ำในกิจกรรมการมีบทบาทในชุมชน การรณรงค์หาเสียงและทำงานให้พรรค การสื่อข่าวทางการเมืองและการลงคะแนน เสียง ทั้งนี้ เพราะนักศึกษามีความ เข้าใจทางการเมือง ซึ่งเป็นตัวแปรที่สำคัญที่มีสหสัมพันธ์กับการ เข้ามมีส่วนร่วมทางการเมือง ส่วนที่ไม่มีความแตกต่างใน ด้านการประท้วงนั้นอาจจะเป็น เพราะความไม่ชอบธรรมในสังคม เป็นส่วนผลักดันให้นักศึกษาไม่ว่าจะมี ความรู้ระดับสูงหรือต่ำก็กระทำไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้อาจได้รับอิทธิพลการอบรมการ เรียนรู้ตั้งแต่ เด็กไม่ได้ปลูกฝังความ เชื่อค่านิยมและรู้จัก เหตุผลก็เป็นได้

๘. ความสำนึกทางการเมืองกับการ เข้ามมีส่วนร่วมทางการเมือง

จากการศึกษาในสังคมตะวันตกมักพบว่า บุคคลที่มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองจะ เข้าม ร่วมส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่ไม่มีความสำนึกดังกล่าว (Campbell, Gurin & Miller,

^๑ Ibid., pp. 96-97.

1954; Milbrath, 1968 และ Dennis 1970^๑ เป็นต้น) และผู้ที่มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมสูง โดยเฉพาะการศึกษาจะมีความสำนึกในหน้าที่พลเมือง (Almond & Verba 1963; Eulau 1962) นอกจากนี้ ผู้ที่มีความสำนึกในประสิทธิภาพทางการเมืองจะ เข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่ไม่ใช่ (Almond & Verba 1963; Milbrath 1971a; Lane 1959^๒) เป็นต้น และจากการวิจัยครั้งนี้ ปรากฏว่ามีความแตกต่างระหว่างนักศึกษาที่มีความสำนึกทางการเมืองระดับต่ำและระดับสูงในการ เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการประท้วง การรณรงค์หาเสียงและทำงานให้พรรคและการลงคะแนนเสียง แสดงให้เห็นว่ากระบวนการอบรมการ เรียนรู้ในมหาวิทยาลัยมีอิทธิพลต่อทัศนคติของนักศึกษา ส่วนการมีบทบาทในชุมชนและการสื่อข่าวทางการเมืองไม่มีความแตกต่างทั้งนี้อาจ เป็น เพราะนักศึกษา ยังไม่ค่อยมั่นใจในการแสดงออกซึ่งบางครั้งจะต้องใช้ความสามารถและบางที่นักศึกษาก็ไม่มีโอกาสที่จะแสดงความสามารถนั้นอันสืบเนื่องมาจาก เหตุการณ์ทางการเมืองก็เป็นได้

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยลุ่มตัวอย่างนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์เฉพาะรหัส ๑๙ และ๒๐ ที่มาเรียนในชั้นเรียน เท่านั้นจึงน่าจะมีการศึกษาสาขาวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจพฤติกรรมทางการเมืองของนักศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ และควรพิจารณาตัวแปรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วยจะดียิ่งขึ้น

จากผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า มีความแตกต่างระหว่างเพศกับพฤติกรรมทางการเมืองในระดับ ทุกๆ ที่ปัจจุบันนี้สังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจาก เดิมและมีขบวนการเรียกร้องสิทธิ เสพอภาคของสตรีที่ก่อตั้งขึ้นในรูปของชมรมสมาคม เช่น สหพันธ์สมาคมสตรีนักธุรกิจ และวิชาชีพแห่งประเทศไทย สภาสตรีแห่งชาติ สมาคม เลขาธิการสตรี แล้วก็ตามอิทธิพลจาก ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยยังมีผลกระทบสูงอยู่ ดังนั้นผู้นำทางการเมืองในสังคมควรที่จะให้ความสนใจอย่างแท้จริงที่จะให้สิทธิ เสพอภาคแก่สตรีซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม เป็นส่วนใหญ่และควรตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปรับปรุงให้เท่าเทียมกับบุรุษทั้งด้านการเมือง สังคมและ เศรษฐกิจ

^๑Ibid., pp. 49-50.

^๒Ibid., pp. 58-59.

โดยระบุ เป้าหมายและขั้นตอนดำเนินงานตามสภาพความเหมาะสมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ๓ ประการขององค์การสหประชาชาติที่กำหนดให้ ปี๒๕๑๔-๒๕๒๗ เป็นทศวรรษแห่งสตรีและการพัฒนา^๑ ดังนี้ คือ

ก. สิทธิ เสมอภาคในโอกาสและความรับผิดชอบที่เท่าเทียมกันระหว่างบุรุษและสตรี

ข. สิทธิ เสมอภาคสำหรับสตรีในการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในวงสังคมทุกสาขาและทุกระดับชั้น

ค. สิทธิ เสมอภาคสำหรับสตรีในการ ส่งเสริมสร้างสัมพันธไมตรีระหว่างชาติ เพื่อสร้างสันติสุขของโลก

ถึงแม้ว่ารัฐจะได้ระบุแนวทางพัฒนาสตรีให้มีบทบาทยิ่งขึ้นในการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมแห่งชาติฉบับที่ ๔ (๒๕๒๐-๒๕๒๔) แล้วก็ตามแต่ควรจะกระตุ้นให้มองเห็นความสำคัญของสตรีว่ามีฐานะและสิทธิเท่าเทียมบุรุษทุกประการ ส่งเสริมให้สตรีตระหนักถึงหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมของประเทศให้ทัดเทียมบุรุษด้วยโดยรัฐควรยอมรับอย่างจริงจังว่า สตรีเป็นกำลังสำคัญของชาติและมีคุณค่าต่อการพัฒนาเท่าเทียมชาย ดำเนินการปฏิรูปการศึกษา กระตุ้นให้นายจ้างดำเนินการเกี่ยวกับการฝึกอบรมสตรีให้เกิดผลอย่างเต็มที่ ช่วยแบ่งภาระหน้าที่ทางครอบครัว เช่น เปิดศูนย์รับเลี้ยงเด็กและช่วยให้เด็กได้รับการฝึกอบรมที่ถูกต้อง เป็นต้น ตลอดจนส่งเสริมให้สตรีสนใจการเมือง และให้การอบรมเรียนรู้ทางการเมือง ส่วนสตรีก็ควรตระหนักว่าตนเองได้รับสิทธิทางการเมืองมาเป็นเวลานานแต่มิได้ใช้สิทธิเท่าที่ควร ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นผู้คอยให้โอกาสมาหาแทนที่จะสร้างโอกาสขึ้น และควรตระหนักใจว่าสิทธิเสรีภาพของสตรีนั้น เป็นสิ่งที่มีใช้หามาได้โดยอภิสิทธิ์ชนจากการจากบุรุษ หากจะต้อง เกิดจากการต่อสู้เรียกร้องของสตรีเท่านั้น จึงควรช่วยกันลดช่องว่างระหว่างผู้หญิง มีการรวมกลุ่มเพื่อก่อตั้งสมาคมที่มีหน้าที่ติดตามข่าวสารการเมือง และช่วยกันเผยแพร่ ตลอดจนเสนอให้รัฐบาลและพรรคการเมืองให้ความไว้วางใจสตรีที่จะเข้าร่วมบริหารงานบ้าง สิ่งเหล่านี้อาจจะมีผลให้รัฐบาลพยายามตอบสนองข้อเรียกร้องที่จะก่อให้เกิดสิทธิเสมอภาค มิฉะนั้นแล้วพลังเหล่านี้อาจจะ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การพัฒนาของสังคมต้องหยุดชะงักงัน

^๑ สหพันธ์สมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย, โฉมหน้าสตรีไทยยุคใหม่ (กรุงเทพฯ: กรุงเทพการพิมพ์, ๒๕๒๐), หน้า (๑๑).

อย่างน่าเสียดาย ด้วยเหตุนี้ รัฐจึงจำเป็นต้องสร้างโครงสร้างสังคมใหม่ที่จะประกัน
 ลิทธิพื้นฐานอันจะสร้างความเท่าเทียมกันทั้งด้านกฎหมายและการปฏิบัติโดยจะต้อง เริ่มปรับปรุงกระบวนการ
 การเรียนรู้เพื่อสร้างทัศนคติที่ดี มีมาตรการในการส่งเสริมการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิง
 มากขึ้นโดยให้ตระหนักใจว่า การเมือง เป็น เรื่องที่จะต้องเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคนในสังคมทุกระดับ

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับ "บางครั้ง" ในขณะที่มี
 ระดับความสำนึกทางการเมืองค่อนข้างสูง ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากปัจจัยหลายประการ เช่น การ
 อบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา ค่านิยมของนักศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองหรือใกล้ชิดกับการเมือง
 เราจึงจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อถือของบุคคลซึ่งเป็นวัฒนธรรม
 ทางการเมือง (Political Culture) ตามที่ Almond และ Verba ได้กล่าวไว้^๑ ตั้งแต่
 แรกเกิดไปจนถึงการได้รับความรู้ทางการเมืองหรือกระบวนการเรียนรู้ซึ่งมีระยะ ๕ ชั้น คือ
 ชั้นมูลฐาน เป็นช่วงที่เด็กได้รับการฝึกฝนให้เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งเป็นตอนที่เด็กจะเรียนรู้ทัศนคติ
 ค่านิยม ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของบุคคล ชั้นที่ ๒ จะก่อให้เกิดบุคลิกภาพของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อจิต
 ใต้สำนึก ส่วนชั้นที่ ๓ จะได้รับการเรียนรู้ทางการเมือง เป็นช่วงที่บุคคลเริ่มมีความรู้สึกถึงโลกการ
 เมืองรอบ ๆ ตัว และเข้าใจถึงเหตุการณ์ทางการเมือง และขั้นสุดท้ายจะมีความเข้าใจการเมือง
 อย่างลึกซึ้งและมีทัศนคติทางการเมือง ขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการเรียนรู้จะมีอิทธิพลต่อค่านิยม
 ทัศนคติ ความรู้ หรือโครงสร้างบุคลิกภาพมูลฐานมากน้อยไม่เท่ากัน ทั้งนี้ต้องแล้วแต่ประวัติความ
 เป็นมาของชาติหรือเผ่าชนนั้น ความยาวนานของระบบและค่านิยมที่ใช้กันมา ความต่อเนื่องของ
 ความเป็นชาติ ประสิทธิภาพของระบบการศึกษา รวมทั้งสภาพภูมิศาสตร์และการติดต่อสื่อสารภายใน
 ชาติ ระบบครอบครัวและการอบรมบุตรรวมทั้งอิทธิพลภายนอกที่มีผลต่อสังคมนั้น ๆ ด้วย^๒ เราจึง
 ควรปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ดังนี้ คือ

ก. สถาบันครอบครัว เนื่องจากสถาบันครอบครัวของไทยมีลักษณะที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม
 ทางการเมืองที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบบที่ต้องการให้ประชาชนมีส่วน

^๑Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture (Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1963), pp. 1-5.

^๒กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย, หน้า ๔๑-๔๕.

ร่วมทางการ เมืองมากที่สุดอยู่น้อยมาก คือ ถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการ เมืองที่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียม ประเพณี มีการยอมรับ เรื่องอำนาจและวาสนา ยึดมั่นและวางใจในผู้นำ เพราะฉะนั้นควรจะมีการ เร่งเปลี่ยนแปลงทัศนคติของครอบครัวโดยการปลูกฝังค่านิยมประชาธิปไตย การไม่เชื่อสิ่งใฝ่ใจง่ายและ ความสามารถที่จะถกเถียงปัญหาที่ตนไม่เห็นด้วยได้อย่างไม่หวาดกลัวภัยอันใดโดยจัดให้มีแผนพัฒนาทาง การเมืองและสังคมอย่างจริงจัง เพื่อให้ประชาชนตื่นตัวทางการเมืองและสำนึกในสิทธิและหน้าที่ของ ตนในฐานะ เป็นหน่วยของสังคม เพื่อจะ เรียกร้องหรือผลักดันให้ผู้ปกครองต้องรับฟัง เสียงส่วนใหญ่มา ขึ้น ด้วยเหตุที่ครอบครัว เป็นสถาบันแรกที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการ เรียนรู้ ดังนั้นประชาธิปไตยจะ เกิด ขึ้นได้ก็จะต้อง เริ่มจากครอบครัวเป็นลำดับแรก กล่าวคือ พ่อแม่ควรจะให้ลูก ๆ ทุกคนมีความ เสมอ ภาคกันไม่ว่าจะเป็นการแบ่งปันสิ่งของหรือโอกาสที่จะทำอะไรก็ตาม แต่ถ้าจำเป็นจริง ๆ จะต้อง ชี้แจง เหตุผลของความจำเป็นนั้น ๆ ให้เข้าใจอย่างถูกต้องเพื่อว่า เด็กจะได้ยึด เป็นค่านิยมของตนใน อนาคต ส่วนหลัก เสรีภาพนั้น พ่อแม่ก็ต้องให้อิสระแก่ลูกที่จะแสดงความคิด เห็น การตัดสินใจหรือ กระทำการใด ๆ โดยไม่ถูกบีบบังคับหรือถูกอิทธิพลข่มขู่จากพ่อแม่ แต่อาจจะให้คำแนะนำได้ เพื่อให้ ทราบแนวทางการตัดสินใจเท่านั้น

ข. สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยซึ่งมีอิทธิพลต่อการ เรียนรู้ของนิสิต

นักศึกษาในการที่กำหนดวัฒนธรรมทางการเมืองนั้นไม่ได้ เป็นตัวนำการ เปลี่ยนแปลงอย่าง เต็มที่ทั้งนี้ เพราะลักษณะการศึกษาไม่ได้ เอื้ออำนวยให้ เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มหรือมีความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นของ ตัวเอง ดังจะ เห็นได้จากแนวการสอนซึ่งมีลักษณะการลอก เอาไปท่องจำโดยครูซึ่งมีอำนาจ เหลือล้น ในสายตาของนักเรียน การค้นคว้าทดลองกิจกรรมหรือการศึกษา เป็นกลุ่มนั้นแทบจะ ไม่มี เพียงแต่สอน ให้เด็กมีความรู้อ่านออกเขียนได้เท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้น เนื้อหาหลักสูตรต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการสอนนั้น ได้ปลูกฝังค่านิยมที่ตรงข้ามกับระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งการถ่ายทอดค่านิยมที่ผิด ๆ ของครูด้วย จึงควรที่จะมีการปฏิรูปหลักสูตร เพื่อบรรจุวิชาที่เปิดโอกาสให้ เด็กมีความอิสระในการแสดง ความ คิดเห็นและทำกิจกรรมตามความต้องการบ้าง โดยมีการพัฒนาดังนี้

๑) โรงเรียน ในระดับประถมศึกษาเน้นมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะปูพื้นฐานความรู้

ความ เข้าใจระบอบประชาธิปไตยให้กับ เด็กไม่ว่าจะเป็นประชาธิปไตยในฐานะรูปแบบ จตุตถการ และ วิถีชีวิต และในระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา ก็จะต้องจัดหลักสูตรและวิธีการอบรมประชาธิปไตย ให้ เป็นไปในทิศทาง เดียวกันกับระดับประถมศึกษา เพื่อก่อให้เกิดความต่อเนื่องในกระบวนการอบรม

เรียนรู้โดยเน้นถึงหลักความรับผิดชอบต่อตัวเอง ต่อสังคม การมีระเบียบวินัย การเสียสละเพื่อส่วนรวม และการเคารพกฎหมาย ตลอดจนระเบียบแบบแผนอันดีของสังคม เป็นต้น นอกจากนั้นครูจะต้องอธิบายและเปรียบเทียบความหมายของหลักการให้เห็นอย่างเด่นชัด เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นของตนโดยเสรีและฝึกให้ยอมรับมติของคนส่วนใหญ่ ฝึกให้ทำกิจกรรมร่วมกันซึ่งจะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้บทบาทของตนในกลุ่มจนเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการจัดกิจกรรมของตนนอกหลักสูตร เพื่อช่วยเหลือชุมชน เป็นต้น

๒) วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย นักศึกษาในระดับนี้จะเป็นผู้ใหญ่มากกว่าสมัยที่เป็นนักเรียนและมีความเป็นอิสระมากกว่า การปกครองและบริหารกิจการของนักศึกษาจะมีองค์การนักศึกษาเป็นฝ่ายจัดการปกครองและบริหารงานอาจารย์หรือผู้สอนมิได้เข้าไปปกครองหรือบริหารงานดังเช่นโรงเรียน แต่อาจจะให้คำแนะนำในกิจกรรมที่เห็นสมควรหรือตามที่องค์การนักศึกษาต้องการ ทั้งนี้ นักศึกษาควรมีความอิสระที่จะบริหารงานอย่างเต็มที่ เช่น การจัดตั้งกรรมการชมรมต่าง ๆ หรือกรรมการบริหารงานองค์การนักศึกษา บางชมรมอาจเชิญอาจารย์ผู้มีความรู้และประสบการณ์มาเป็นที่ปรึกษาก็ได้ ด้วยวิธีนี้ นักศึกษาจึงจะเป็นผู้ให้การศึกษานอกหลักสูตรโดยอาจารย์ไม่ได้ เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเรียนรู้นอกหลักสูตรของนักศึกษามากนัก เพราะการศึกษาในชั้นเรียนที่อาจารย์อาจจะถือโอกาสสอดแทรกความรู้ในระบอบประชาธิปไตยให้นักศึกษาได้บ้างแต่มักจะเป็นการให้ความรู้ทางด้านหลักการหรือความคิดเห็นไม่ใช่ฝึกให้นักศึกษาได้ปฏิบัติหรือฝึกหัดประชาธิปไตยโดยตรงทำให้การสอดแทรกประชาธิปไตยในห้องเรียนของอาจารย์อาจเกิดผลน้อยมาก ในขณะที่กิจกรรมนอกหลักสูตรซึ่งนักศึกษาได้จัดดำเนินการบริหารกันเองย่อมมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษาเป็นอย่างมาก แต่ทั้งนี้จะต้องนำหลักการ เสรีภาพและหลักความเสมอภาคมาใช้โดยฝึกให้นักศึกษาเข้าใจ มีอุดมการณ์และได้ปฏิบัติหลักการแต่ละอย่างให้เป็นวิถีชีวิตตลอดจนฝึกฝนให้รู้จัก เคารพกฎหรือระเบียบจนนักศึกษามีความรู้สึกศรัทธาในหลักประชาธิปไตยและให้ความร่วมมือ มีส่วนร่วมในการทำงานแบบประชาธิปไตย ทั้งนี้ องค์การนักศึกษาจะต้องวางระเบียบอันเป็นรูปแบบประชาธิปไตยตามที่ได้กล่าวมาแล้วและต้องฝึกนักศึกษาให้ได้มีโอกาสใช้หรือแสดงออกซึ่งสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบในเสรีภาพและความเสมอภาคนั้น ๆ เช่น ด้านเสรีภาพ จะต้องให้นักศึกษาใช้เสรีภาพด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวางโดยเฉพาะเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับการพูด การเขียน การพิมพ์

และการโฆษณา โดยการจัดกลุ่มหรือชมรมศึกษาปัญหาการเมือง การโต้วาทิ การวิพากษ์วิจารณ์ การออกหนังสือพิมพ์ เป็นต้น และมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยเปิดเผย ซึ่งได้แก่การตั้งกลุ่มหรือพรรคการเมือง โดยจำลองมาจากกรุปพรรคการเมือง เป็นการฝึกการใช้เสรีภาพทางปฏิบัติและการฝึกให้ยอมรับการตัดสินใจด้วยเสียงข้างมาก ส่วนด้านความเสมอภาคก็จะต้องเปิดโอกาสให้นักศึกษาแต่ละคนได้ใช้เสรีภาพเท่า ๆ กันโดยไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะภายใต้ธรรมนูญขององค์การนักศึกษา

จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ประชาธิปไตยมิใช่กระทำได้โดยง่ายหากแต่จะต้องมีการฝึกฝนนักศึกษาและมีการวางแผนพัฒนาประชาธิปไตยดังนี้คือ

ก) การสร้างค่านิยมในเรื่องอุดมการณ์ประชาธิปไตย กิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นการแสดงออกซึ่งการฝึกฝนประชาธิปไตยไม่ว่าจะเป็นการใช้สิทธิเสรีภาพในด้านใด ๆ ควรจะต้องฝึกฝนให้นักศึกษาคำนึงถึงค่านิยมที่เป็นอุดมการณ์ เช่น การฝึกให้มีความรับผิดชอบต่อส่วนร่วมและมีเหตุผลต่อบุคคลอื่น การสอนค่านิยมในเรื่องการเสียสละเพื่อส่วนรวม การสอนให้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและการฝึกให้รักษากฎหรือระเบียบวินัยโดยเคร่งครัด เป็นต้น

ข) การฝึกหัดกิจกรรมประชาธิปไตยในทางปฏิบัติ กิจกรรมนอกหลักสูตรต่าง ๆ ควรสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย โดยทดลองให้ฝึกหัดปฏิบัติกัน เช่น การเลือกตั้งกรรมการต่าง ๆ ในองค์การนิสิตนักศึกษา การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการแสดงออกของการทำงานเป็นกลุ่ม การประสานงานหรือการให้ความร่วมมือระหว่างบุคคลหลายฝ่าย ส่วนกิจกรรมในหลักสูตรก็ต้องให้ความสนใจและถือปฏิบัติในแนวทางที่จะช่วยสร้างอุดมการณ์ประชาธิปไตยด้วย และสร้างความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาต่างสถาบันหรือต่างประเทศ

ค. สถาบันพุทธศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่ของไทยนับถือศาสนาพุทธทำให้ศาสนาพุทธมีบทบาทและอิทธิพลต่อทัศนคติและค่านิยมของประชาชนในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เช่น ความไม่เอาใจใส่กิจการบ้านเมือง การไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนร่วม การมองเห็นความสำคัญของคนมากกว่าหลักการ การหนีเอาตัวรอด การดำรงชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ และการเคารพอาวุโสโดยไม่คำนึงถึงหลักเหตุผล เป็นต้น จึงพอจะมองเห็นได้ว่าความผิดพลาดหรืออุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยน่าจะเกิดจากการตีความที่ผิด ๆ ของหน่วยหรือสถาบันที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนไทยทั้ง ๆ ที่โดยแท้จริงแล้วหลักธรรมและคำสั่งสอนในพุทธศาสนาเป็นประชาธิปไตย จึงควรที่จะศึกษาคำสอนต่าง ๆ อย่างแท้จริงและพยายามปฏิรูปการตีความให้เข้ากับหลักประชาธิปไตยเพื่อ

จะได้ใช้ประโยชน์จากการยึดมั่นในศาสนาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ เช่นส่งเสริมให้คนมีค่านิยมทำงานเป็นกลุ่มโดยเห็นคำสอน "สามัคคีคือพลัง" เป็นต้น

ง. กลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งอาจแบ่งเป็น ๓ ประเภทคือ

๑) กลุ่มทางสังคม ซึ่งเกิดขึ้นจากผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกในสังคม ได้แก่ กลุ่มการศึกษา กลุ่มสโมสรการบันเทิงและกลุ่มการกุศล เป็นต้น สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีระเบียบวินัยและไม่สนใจในบทบาทหน้าที่ของตนมากนัก

๒) กลุ่มทางเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกในทางเศรษฐกิจ เช่นบริษัทสหสามัคคีค้าสัตว์ สหกรณ์ออมทรัพย์ สมาคมนายจ้าง และสมาคมกรรมการ เป็นต้น กลุ่มอาชีพเหล่านี้สมาชิกจะยึดถือตัวบุคคลระดับหัวหน้าเท่านั้นและไม่ค่อยมีระเบียบ

๓) กลุ่มทางการเมือง ซึ่งเกิดจากผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกทางการเมือง เช่น พรรคการเมือง กลุ่มกิจกรรมการเมืองในมหาวิทยาลัยเป็นการรวมตัวกันเพื่อสนับสนุนตัวบุคคลมากกว่าและสมาชิกมักไม่มีระเบียบวินัยและอุดมการณ์

ข้อบกพร่องในการรวมกลุ่มในสังคมไทยนี้อาจทำให้ระบอบประชาธิปไตยของไทยไม่สามารถบังเกิดผลดี และมีประสิทธิภาพเท่าที่ควรได้ จึงจำเป็นต้องสร้างและฝึกประชาธิปไตยกัน เช่น ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม ฝึกการแสดงความคิดเห็น ฝึกให้เคารพกติกาหรือกฎ ฝึกให้สมาชิกกลุ่มคำนึงถึงหลักการมิใช่ตัวบุคคล และฝึกให้มีการยอมรับมติของกลุ่ม เป็นต้น

จ. ระบบราชการ ราชการมีความสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในชีวิตประจำวันทำให้ราชการมีความสำคัญต่อความรู้สึกและความสำนึกทางการเมืองของประชาชน เช่น ความศรัทธา การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองรวมทั้งการแสดงความคิดเห็นหรือการวิพากษ์วิจารณ์ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะระบบราชการเป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็งมากกว่าองค์กรใด ๆ ในสังคม ดังนั้นจะต้องปรับปรุงและพัฒนาาระบบราชการให้สอดคล้องกับประชาธิปไตย โดยพิจารณาการบริหารงานตามระบบคุณธรรม (Merit System) ซึ่งถือหลักความเสมอภาค ความสามารถและมีการฝึกอบรมสมรรถภาพของข้าราชการ ตลอดจนเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร้องทุกข์กล่าวโทษข้าราชการได้ นอกจากนั้นจะต้องอบรมเปลี่ยนแปลงทัศนคติข้าราชการให้ระลึกว่า "เป็นผู้รับใช้ประชาชน" และสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อประชาชน ในทำนองเดียวกันก็ต้องพัฒนาทัศนคติของประชาชนให้เห็นว่าข้าราชการก็คือ "ผู้รับใช้ประชาชน" โดยสถาบันที่มีอิทธิพลในการเรียนรู้ดังที่กล่าวมาแล้วให้สอนหลัก

ประชาธิปไตยด้วย^๑

ผลจากการวิจัยครั้งนี้อาจจะ เป็นแรงคลอใจให้ผู้บริหารมหาวิทยาลัยในประเทศไทยและผู้บริหารประเทศเกิดแนวความคิด ดังนี้

๑. รัฐบาลที่กำลังคิดพัฒนาประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนควรที่จะวางแผนพัฒนาการเมืองที่แน่นอนโดยระบุเป้าหมายและขั้นตอนการดำเนินงานไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ซึ่งจะต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อประชาชนจะได้ทราบเป้าหมายว่าจะเป็นประชาธิปไตย เมื่อไรและในลักษณะใด

๒. ในการพัฒนาระบบประชาธิปไตยมิใช่ ทำเฉพาะสถาบันการเรียนรู้อาจารย์ในสถาบันหนึ่ง แต่จะต้องพัฒนาทุก ๆ สถาบันดังที่กล่าวมาแล้วและจะต้องดำเนินการให้สอดคล้องและมีความต่อเนื่องมาตามลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการศึกษา เพราะการศึกษามีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ในสังคมที่กำลังพัฒนา เป็นเสมือนหนึ่งตัวเชื่อมโยงส่วนประกอบโครงสร้าง เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และช่วยคลายความแตกแยกทางสังคมซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ในขณะที่สังคมกำลังก้าวไปสู่การพัฒนา ดังนั้นรัฐบาลจึงควรที่จะมีนโยบาย เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ เรียนรู้อย่างถูกต้องเพื่อสร้างการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่จะสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น และต้องอบรมส่งเสริมกิจกรรม เสริมหลักสูตรที่เกื้อกูลต่อประโยชน์ของบ้าน เมือง เช่น กิจกรรมที่ส่งเสริมการมีบทบาทในชุมชน ศึกษาปัญหาของบ้านเมือง การบริหารงานของระบบข้าราชการ ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมและช่วยพัฒนาชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ควรระลึกว่าการประท้วงตามสิทธิโดยไม่ผิดกฎหมายนั้น เป็นการพัฒนาอย่างหนึ่งมิใช่เป็นการทำลายแต่อย่างใด จึงสมควรที่จะสนับสนุนนักศึกษาให้มีบทบาทภายในขอบเขตที่ถูกต้อง

๓. ผู้บริหารมหาวิทยาลัยก็อาจจะเกิดแนวความคิดที่จะสร้างและส่งเสริมนักศึกษาให้เป็นคนดี มีเหตุมีผล และเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่ถูกต้อง จึงควรปรับปรุงหลักสูตรกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นทางด้านปฏิบัติ ตลอดจนการสร้างบรรยากาศภายในมหาวิทยาลัยเพื่ออบรมให้นักศึกษามีจิตใจและอุดมการณ์สอดคล้องกับประชาธิปไตย โดยเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แสดงออกทางการเมืองอย่างอิสระ และควรพิจารณานักศึกษาในฐานะกลุ่มผลประโยชน์ เพราะถ้าปิดกั้นการแสดงออก

^๑ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, "ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการเมืองไทย," หน้า ๓๖-๓๗.

อาจจะทำให้เกิดความกดดันซึ่งอาจจะ เป็นผล เสียได้และควรมีการฝึกกิจกรรมทางการเมืองแก่นักศึกษา เช่น กิจกรรมรณรงค์หาเสียง กิจกรรมสื่อข่าวทางการเมือง การลงคะแนนเสียง การมีบทบาทในการ ชุมชน และการประท้วง เป็นต้น เพื่อที่จะให้นักศึกษาได้รู้จักการ เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและรู้จัก แก้ปัญหาด้วยตนเองอันจะส่งผลต่อ เมืองแก่นักศึกษาในโอกาสที่จะช่วยพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต นอกจากนั้นควรถือกิจกรรมนอกหลักสูตรนี้ เป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษามหาวิทยาลัย และจากการ วิจัยครั้งนี้อาจจะนำไปใช้พัฒนาระบบมหาวิทยาลัยของรัฐ โดยจัดให้มีโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยที่ส่งเสริมกิจกรรมนอกหลักสูตรของนักศึกษาให้บัง เกิดผลดีต่อการพัฒนาประเทศยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย